

ПРОФИЛАКТИКА ИНСПЕКТОРИНИНГ НАВБАТЧИЛИК ҚИСМИ БИЛАН ҲАМКОРЛИГИ ТУШУНЧАСИ ВА АҲАМИЯТИ

Шералиев Нодирбек

*Ўзбекистон Республикаси ИИВ Академияси кундузги таълим 3-курс
курсант*

Аннотация: *ушбу мақолада профилактика инспекторларининг ички ишлар органлари навбатчилик қисми билан ҳамкорлиги тушунчаси, ўзига хос хусусиятлари, турлари, шакллари, унинг ташкилий ва ҳуқуқий асослари, бугунги кундаги ҳолати, шунингдек уни ташкил этиш тартиби ёритилган ҳамда назарий хулосалар шакллантирилган.*

Калит сўзлар: *навбатчилик қисми, йуриқнома, ички ишлар органлари навбатчилик бўлинмалари, тезкор вазиятларда навбатчилик қисмларнинг ташкилий роли.*

Тинчлик ва соғлиқни таъминласак, қолган ҳамма нарсага эришамиз, дейди давлатимиз раҳбари. Шу мақсадда мамлакатимизда тинчлик-осойишталикни мустаҳкамлаш, жамоат тартибини таъминлашга қаратилган тизимли ишлар амалга оширилди. Кейинги икки йилда соҳага доир 100 дан ортиқ қонун ҳужжатлари қабул қилинди.

Жумладан, ички ишлар органлари барча бўғинларининг тузилмаси ва ваколатлари қайта кўриб чиқилиб, ходимларнинг 75 фоизи аҳолига яқин бўлиши учун маҳаллаларда ишлайдиган бўлди. Асосий эътибор жиноятчилик ва ҳуқуқбузарликлар профилактикасига қаратилди. Бунинг учун профилактика инспекторлари сони кўшимча 1 минг нафарга кўпайтирилди, уларнинг бевосита жойларда самарали хизмат ўташи учун муносиб ижтимоий-маиший шароит яратиб берилди¹.

“Хавфсиз шаҳар”, “Хавфсиз туризм”, “Хавфсиз хонадон” тизимлари жорий этилгани, 24 соат патруллик хизмати йўлга қўйилгани натижасида одамларда “адолат ва қонун устуворлиги”га ишонч пайдо бўлди.

Давлатимиз раҳбари жиноятчиликнинг олди олиниши, буни одамлар сезиши учун пастда тизим мустаҳкам бўлиши зарурлигини таъкидлади.

«Профилактика ишлари таҳлилга асосланиши керак. Ҳар бир ҳуқуқни муҳофаза қилиш органида жиноятчиликнинг жойи ва тури бўйича чуқур маълумот бўлиши, бунинг учун давлат идоралари, жамоат ташкилотлари мунтазам бирга ишлаши зарур. Ички ишлар вазирлиги, Мудофаа

¹ Ўзбекистон Республикаси Ички ишлар вазири Пўлат Бобожонов: "Халқпарвар тизим яратилади" Норгул Абдураимова, ЎЗА (Материал Ўзбекистон Республикаси ИИВ Жамоатчилик ва оммавий ахборот воситалари билан алоқалар бошқармаси билан ҳамкорликда тайёрланди)

вазирлиги, Давлат хавфсизлик хизмати, Миллий гвардия, прокуратура – ҳаммаси халққа хизмат қилиши керак. Шу билан бирга, жамиятда ҳам жаҳолатга қарши маърифат кучли бўлиши лозим. Муҳит шундай бўлиши керакки, ҳеч ким жиноятга қўл ура олмасин»,²- деб таъкидлайди Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёев.

Президентимиз профилактика инспекторларини фаолият самарадорлигига қараб рағбатлантириш, профессионаллик даражасини ошириш масаласига алоҳида эътибор қаратди.

Шу ўринда тезкор навбатчилик қисмидаги инновацион технологиялар, ички ишлар ходимларининг ўзаро хабар алмашишини таъминлайдиган «Минор» дастури, ходимлар хизмат ўтаётган жой тўғрисида ахборотни кўрсатиш ва ташвиш хабарини жўнатиш учун мўлжалланган «UzGPS» тизими жорий этилди.

Давлатимиз раҳбари ички ишлар бўлимидаги янги мутахассислар - психолог, вояга етмаганлар ва хотин-қизлар билан ишлаш бўйича профилактика инспекторлари билан жойларда ташрифи мобайнида суҳбатларолиб борди.

«Халқ билан ишлайдиган ходимлар психологияни чуқур билиши, одамларга кўмак, меҳр бериши керак. Жиноятга қўл урган ёшлар, хотин-қизларнинг аввало муаммоларини ўрганиш, маиший муаммолари бўлса, масъул ташкилотлар орқали ёрдам бериш, руҳан қўллаб-қувватлаш зарур. Шундагина уларнинг дунёқараши ўзгаради, натижа бўлади» – деб таъкидлади Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёев.

Навбатчилик қисми - жамоат тартибини сақлаш соҳасидаги вазифаларни самарали ҳал этиш ва жиноятчиликка қарши курашиш учун хизмат ва бўлинмаларнинг функциялари бўйича турли функцияларни бошқариш, назорат қилиш билан шуғулланадиган ИИО тизимидаги тезкор бошқарувчи таркибий бўлинма ҳисобланади. Уларнинг ишини доимий равишда такомиллаштириши ички ишлар органларининг барча хизматлари фаолияти самарадорлигини янада оширишнинг асосий йўналишларидан биридир. «Навбатчилик қисмлари масаласи катта бошқарув масаласидир... Бу бизнинг ишимизни ташкил этишнинг асосий масалаларидан биридир»³.

Ички ишлар органларига юклатилган вазифаларни муваффақиятли ҳал этиш кўп жиҳатдан уларнинг куч ва воситаларини бошқариш даражасигабоғлиқ.

² Ўзбекистон Республикаси президенти Шавкат Мирзиёев 10 январь куни Тошкент шаҳри Юнусобод туманидаги 7-ички ишлар бўлимига ташрифи. <https://iibb.uz/uz/news/>.

³ Оздоев, Р.Д. Организация деятельности следователя с дежурной частью органа внутренних дел и с участниками следственно-оперативной группы (СОГ) при производстве осмотра места происшествия / Р.Д. Оздоев // Российский следователь. -2010. -N 16.- С. 31 - 33.

Навбатчи ва унинг ёрдамчилари бир суткага тайинланади. Навбатга қайтиш вақти ИИО бошлиғи томонидан белгиланади ва одатда, бу органдаги иш кунининг бошига тўғри келади. Навбатчи фақат орган бошлиғи ёки унинг ўрнини босувчи шахс томонидан хизматдан четлатилиши мумкин. Бу тезкор бошқарув органи сифатида зарур бўлган навбатчи қисмининг ишида барқарорликни таъминлайди.

Терговчилар, жиноят қидирув ходимлари ва бошқа ходимлар (худуд профилактика инспектори кинолог ва эксперт) бир кунлик тезкор гуруҳларга тайинланади. Бунинг учун ҳар ой ички ишлар органлари бошлиқлари томонидан тасдиқланадиган навбатчилик жадваллари тузилади. Ушбу жадваллар олдиндан ва ўз вақтида манфаатдор ходимларнинг эътиборига етказилиши муҳим ва уларнинг ҳар бири қайси кун ва қайси вақтдан бошлаб оператив гуруҳ таркибида навбатчилик қилишни олдиндан билиши керак.

Йўриқнома - ўз вазифаларини билиш ва уларни амалга оширишга тайёрлик даражасини бир вақтнинг ўзида аниқлаш билан уларга қарашли вазифаларни бажариш тартибини бевосита тушунтиришнинг кенг тарқалган усули. Йўриқнома хизмат учун навбатдаги навбатчиликка киришдан олдин амалга оширилади ва қоида тариқасида, кийим-бошларнинг кўринишини диққат билан текшириш, керакли қуроллар, ўқ-дорилар, ускуналар мавжудлигини текшириш билан бошланади. Йўриқнома мақсадли, аниқ, тушунарли бўлиши керак.

Навбатчилик қисмининг фаолияти самарадорлиги кўп жиҳатдан ИИО бошлиғи ва унинг ўринбосарлари, штаб ва навбатчилик қисми раҳбарияти, уларга юкланган вазифаларни навбатчи ва унга бўйсунувчи ходимлар томонидан амалга ошириш жараёнига қанчалик чуқур кириб бориши билан белгиланади.

Назоратнинг мақсади қуйидагилардан иборат: ишларнинг ҳақиқий ҳолатини аниқлаш ва уни тегишли норматив ҳужжатлар талаблари билан таққослаш ва илгари раҳбарият томонидан берилган кўрсатмалар; камчиликларнинг сабабларини таҳлил қилиш, уларни бартараф етиш, ижобий тажрибани аниқлаш ва умумлаштириш бўйича чора-тадбирларни ишлаб чиқиш ва қабул қилиш; навбатчи ходимларни ҳисобга олиш ва баҳолаш, уларга зарур ёрдам кўрсатиш;

Навбатчилик қисмининг вазифалари, асосан, ҳодисалар ҳақидаги ариза ва хабарларни рўйхатга олиш, улар ҳақида орган раҳбарларини хабардор қилишдан иборат.

Вазиятни доимий кузатиб бориш ва унинг ўзгаришига зудлик билан жавоб беришни таъминлаш зарурати ИИОнинг навбатчилик қисмлари билан профилактика инспекторларининг ўзаро ҳамкорлигини

такомилаштириш масалалари hozirgi куннинг долзарб муаммоларидан бири бўлиб келмоқда.

Навбатчилик қисми ички ишлар органлари тизимида хизмат кўрсатилаётган ҳудуддаги тезкор вазият ҳақида куну-тун маълумот тўплашва йиғувчи бўлимдир, шунингдек. Шу маънода навбатчилик қисми аҳолига самарали хизмат кўрсатиш тизими бўлиб, ички ишлар органларининг "тез ёрдами" деб айтиш мумкин.⁴

Шунинг учун навбатчилик қисмига жуда кўп масъулият юкланган ва уларни амалга ошириш учун кенг ваколат ва ҳуқуқларга эга.

Жамоат тартибини сақлаш, жиноятчиликка қарши курашиш, шу жумладан, тезкор вазиятларда навбатчилик қисмларнинг ташкилий роли жуда муҳимдир.

Ўзбекистон Республикаси ички ишлар вазирлигининг норматив-ҳуқуқий ҳужжатларига мувофиқ навбатчилик қисмларига қуйидаги асосий вазифалар юклатилади;

- ички ишлар органининг тезкор-хизмат кўрсатиш ва сафарбарлик тайёргарлигини таъминлаш;
- тезкор вазият ҳақида узлуксиз маълумот йиғиш;
- кунлик вазиятни доимий йиғиш, таҳлил қилиш ва баҳолаш ва унга жавоб беришни ташкил этиш ўзгаришлар;
- жиноятлар, жамоат тартибини бузиш, табиий офатлар ва бошқа фавқулодда вазиятлар тўғрисидаги аризаларга зудлик билан жавоб бериш;
- фавқулодда вазиятлар ва бошқа ҳолатлар бўлганда содир бўлганда ички ишлар органи ва унинг бўлинмалари ҳаракатларини ташкил этиш;
- жамоат тартибини сақлашда иштирок этадиган куч ва воситаларни узлуксиз бошқариш ва «иссиқ излар» бўйича жиноятларни аниқлаш бўйича дарҳол чоралар кўриш;
- барча бўлинмалар ва хизматларнинг саъй-ҳаракатларини мувофиқлаштириш ва улар ўртасидаги ҳамкорликни ташкил этиш орқали ички ишлар органи бошлиғининг комплекс дастурлари, режалари, бошқа бошқарув қарорларини амалга оширишни ташкил этиш ва лойиҳаларни тайёрлаш;
- қўлга олинган ва етказиб берилган фуқаролар билан иш

⁴ Мухторов Ж.С. Ички ишлар идоралари профилактика хизматининг жиноятларнинг олдини олиш фаолиятини ташкил этиш // Ўзбекистон Республикасининг «Ҳуқуқбузарликлар профилактикаси тўғрисида»ги қонуни ижросини таъминлашнинг асосий йўналишлари: Республика илмий-амалий конференцияси материаллари (2015 йил 12 март). – Т.: Ўзбекистон Республикаси ИИВ Академияси, 2015. – Б. 34.

юритишни ташкил етиш;

- бўлим ва хизматларга бошлиқ вазифалари, буйруқлари ва буйруқларини ўз вақтида етказиш;

- қўлга олинганлар ва маҳбусларни сақлашнинг белгиланган тартибигава конвойига риоя етилиши устидан ўз ваколатлари доирасида назорат қилиш;

- белгиланган вазифалар бўлинмалари ва хизматларининг бажарилишини назорат қилиш ва уларга амалий ва услубий ёрдам кўрсатиш орқали ва шу каби бошқа чора тадбирларни амалга оширишни назарда тутати.

Содир этилган жиноятлар тўғрисидаги ариза ва хабарларга тезкор жавоб бериш, тезкор тергов ҳаракатларини ўз вақтида ва малакали ўтказиш, жиноятларни очиш бўйича тезкор-қидирув ва бошқа чора-тадбирларни амалга ошириш, шунингдек, жиноятчиларни «иссиқ излар» бўйича қидириш ва ушлаб туриш мақсадида навбатчи қисм қошида тегишли хизмат ходимларини жалб етган ҳолда тезкор-тергов гуруҳ навбатчиликлари ташкил етилади.

Шу муносабат билан сўнги йилларда Ўзбекистон Республикаси ички ишлар вазирлиги навбатчи қисмлар фаолиятини яхшилаш, уларнинг моддий базасини мустаҳкамлаш, қўриқлаш ва конвойлаш вазифаларини бажарадиган ходимлар ўртасида тарбиявий ишлар даражасини ошириш, шунингдек гумон қилинувчилар ва айбланувчиларни сақлаш учун тегишли шароит ва тартиб- қоидаларни яратишга қаратилган комплекс чора-тадбирларни амалга оширгани бежиз емас.

Шу билан бирга, навбатчилик қисмига юклатилган вазифаларни бажаришнинг муваффақияти унинг фаолиятини ташкил етиш даражасига тўлиқ боғлиқлигини таъкидлаш лозим. Шаҳар (туман) ички ишлар органлари навбатчилик қисмлари раҳбарияти, унинг ишини назорат қилиш, қоида тариқасида, орган бошлиғи томонидан амалга оширилади.

Бу борада норматив ҳужжатлар талабларига мувофиқ навбатчилик қисмлари фаолиятини ташкилий-услубий йўл-йўриқ ва назорат қилиш, комплекс текширувлар давомида ёки алоҳида иш режаларида ўз ишларини текшириш, жойларда зарур ёрдам кўрсатиш, навбатчилик қисмларнинг иши бўйича ахборот материалларини таҳлил қилиш ва умумлаштириш, шу асосда иш самарадорлиги ва сифатини ошириш бўйича таклифлар тайёрлаш учун мўлжалланган тегишли ташкилий қурилмалар муҳим ўрин тутати. Манфаатдор хизматлар билан биргаликда улар доимий равишда навбатчилик қисмлари шахсий таркибининг касбий даражасини ошириш, таълим муассасалари негизида дастлабки тайёргарлик ва қайта тайёрлашни ташкил етиш билан шуғулланиши керак.

Бундан ташқари, ички ишлар органларининг тезкор вазиятдаги барча ўзгаришларга тезкорлик билан жавоб бериш марказлари ҳисобланадиган навбатчилик қисмлари мамлакатда рўй бераётган ўзгаришлар натижасида юзага келадиган барча салбий оқибатларнинг (аҳолининг барча қатламларининг жамоавий митинг фаолиятининг ошиб бориши; иш ташлашлар сонининг ўсиши; ноқонуний хатти-ҳаракатлар таркибидаги ўзгаришлар, биринчи навбатда, гаровга олиш, қуролли тўқнашувлар ва портловчи қурилмалардан фойдаланиш билан боғлиқ енг тажовузкор, жиноий намоийишлар сонининг кўпайиши) тўлиқ таъсирини бошдан кечирмоқда.⁵

Ушбу вазифаларни бажариш учун навбатчилик қисми ходимлари қуйидаги ишларни амалга оширади: тезкор вазият ҳақида маълумот тўплаш ва таҳлил қилишни таъминлаш; комплекс қарорда ички ишлар органларихизматлари ва бўлинмалари фаолиятини мувофиқлаштириш ва бошқарув фаолияти режаларини амалга оширишни назорат қилиш; фавқулодда вазиятлар юзага келганда ички ишлар органини ҳаракатга тайёрлаш; тезкор- хизмат кўрсатиш ва хизмат кўрсатиш соҳасидаги маҳаллий ва хорижий тажрибаларни аниқлаш, тарқатиш ва жорий етиш фаолияти.

Бундан ташқари навбатчилик қисмлари билан профилактика инспекторлари ўртасидаги ҳамкорликни фавқулодда вазиятлар яъни табиий ҳамда техноген вазиятларда; сув тошқинлари, зилзилалар, кучли шамоллар кўтарилган вақтларда профилактика инспекторлари томонидан вазият ҳақидаги ахбороти асосида керакли куч ва воситаларни ҳудуд бўйлаб жўнатиш ҳамда жойлаштиришда улар ўртасидаги ҳамкорлик муҳим рўл ўйнайди. Хозирги кунда корона вирус пандемиясига қарши борасида профилактика инспекторлари ва навбатчилик қисмлари ҳамда бошқа соҳавий хизматлар билан ҳамкорликда жойларда пўстлар ташкил етилган бўлиб ҳудуддаги вазият ҳақида ҳар соатда профилактика инспекторлари томонидан навбатчилик қисмига ахборот бериб борилмоқда.

Бугун «Қонун устуворлигини, инсон ҳуқуқ ва эркинликларини таъминлаш-мамлакат ривожланиши ва халқ фаровонлигининг гаровидир». Мамлакатимизда ҳуқуқбузарликларнинг барвақт олдини олиш бўйича берган топшириқлари асосида ҳудудларнинг ўзига хос тажрибалари яратилди. Шу билан бирга, бевосита маҳаллаларда жиноятларнинг олдини олиш мақсадида 8 014 та жамоатчилик назорат масканлари ташкил этилиб, уларда «Фидокор ёшлар» фаолияти йўлга қўйилди. Тошкент

⁵ Ички ишлар идораларининг жамоат тартибини сақлаш ва жамоат хавфсизлигини таъминлаш бўйича фаолиятини бошқариш: Маърузалар курси / И. Исмаилов, Д.С. Мухамадалиев, Ш.Х. Хасанов ва бошқ. – Т.: Ўзбекистон Республикаси ИИВ Академияси, 2012. – Б. 239-240.

шаҳри ва вилоят марказларида жамоат тартибини сақлаш борасида уч сменали хизмат йўлга қўйилди. Амалга ошириладиган ислохотлар натижасида мамлакатимизда жиноятчиликнинг камайишига эришилмоқда. Агар, охириги уч йиллик жиноятчиликни таҳлил қиладиган бўлсак, эътибор беринг, 2016 йилда 87 мингдан зиёд, 2017 йилда эса 73 мингдан ортиқ жиноятлар содир этилган бўлса, 2018 йилга келиб 49 мингга ёки 2016 йилга нисбатан қарийб икки баробар кам жиноят содир этилган. Жорий йилнинг 11 ойида ҳам республика ҳудудида содир этилган жиноятлар 15,4 фоизга камайишига эришилди.⁶

Бугунги кунда Ўзбекистон жиноятчилик кўрсаткичи бўйича ҳар юз минг аҳоли сонига нисбатан жиноятлар сони энг кам бўлган давлатларнинг қаторига киради.

Бу борада нуфузли «Халқаро ҳуқуқий баҳолаш» нодавлат агентлигининг 2019 йил учун берилган маълумотларига кўра Ўзбекистон 126 та мамлакатлар ичида «Тартиб ва хавфсизлик» индикатори бўйича 9-ўринни эгаллаганлиги, мамлакатимиз ислохотлар тўғри йўналишда олиб бориладиганлигидан далолат беради.⁷

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати:

1. Ўзбекистон Республикаси Ички ишлар вазири Пўлат Бобожонов: "Халқпарвар тизим яратилади"
2. Ички ишлар идораларининг жамоат тартибини сақлаш ва жамоат хавфсизлигини таъминлаш бўйича фаолиятини бошқариш: Маърузалар курси / И. Исмаилов, Д.С. Мухамадалиев, Ш.Х. Хасанов ва бошқ. – Т.: Ўзбекистон Республикаси ИИВ Академияси, 2012. – Б. 239-240.
3. Мухторов Ж.С. Ички ишлар идоралари профилактика хизматининг жиноятларнинг олдини олиш фаолиятини ташкил этиш // Ўзбекистон Республикасининг «Ҳуқуқбузарликлар профилактикаси тўғрисида»ги қонуни ижросини таъминлашнинг асосий йўналишлари: Республика илмий-амалий конференцияси материаллари (2015 йил 12 март). – Т.: Ўзбекистон Республикаси ИИВ Академияси, 2015. – Б. 34.
4. Оздоев, Р.Д. Организация деятельности следователя с дежурной частью органа внутренних дел и с участниками следственно-оперативной группы (СОГ) при производстве осмотра места происшествия / Р.Д. Оздоев // Российский следователь. -2010. -N 16.- С. 31 - 33.
5. <https://repost.uz/uz/>.
6. <https://www.gazeta.uz/uz/2019/12/18/iiv-jinoyatchilik/>

⁶ <https://repost.uz/uz/>.

⁷ <https://www.gazeta.uz/uz/2019/12/18/iiv-jinoyatchilik/>